

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

EL BALL DE LES GITANES EN EL VALLÈS

ENGRESCAMENT POPULAR

EL *Ball de les Gitanes* no s'ha de considerar com a *ball*, sinó com espectacle, que té per objecte recrear la vista dels miradors ab l'indumentaria y agilitat de balladors y balladores, alegrant l'esperit ab la música que l'acompanya y ab les expansions de joia que a son entorn se promouen.

Ademés, el *Ball de les Gitanes* se dóna únicament els dies de Carnestoltes, que per tradició universal, que gracies a Déu va esborrant-se, no són pas els més a propòsit pera fer triomfar els sentiments de delicadesa y de bon gust.

Tenint en compte totes aquestes circumstancies, tal vegada no seran posades ben bé a to les diatribes que contra'l *Ball de les Gitanes* ha llençat un eminent pensador català¹.

Dic això, tot y creyent que'l *Ball de les Gitanes* es un espectacle exòtic. Segurament que no va néixer a Catalunya, però en una part d'ella ha pres carta de naturalesa ab tal intensitat, que desde fa molts sigles el ve fruint la gent vallesana, lo mateix la que pobla les planes del Besós que la que monta cap a les cingleres de Sant Feliu de Codines y Puiggraciós, així com la que viu arracerada al peu de les costes del Montseny, seguint Tordera avall, y arribant a dominar en alguns pobles del Maresma.

Jo no sé res més atrayent pera les multituds camperoles del Vallès que'l *Ball de les Gitanes*. Una mesada abans del Carnestoltes no's parla d'altra cosa. S'organisen les colles, essent moltes vegades

1) *Miscelànea Folk-lòrica* (1887). *Consideracions sobre lo Ball de Gitanes en lo Vallès*, per Valentí Almirall, pàg. 78. Publicació de l'«Associació d'Excursions Catalana» (1887).

més d'una en cada localitat, perquè així que arriben a reunir-se vuit o deu homes y altres tantes noyes aptes pera ballar, ja creuen del cas haver-se de dividir, y allavors tenim el partit de dalt y el de baix, la colla d'en Pau y la d'en Pere, que's disputen a rabiari la que ho farà més bé, la que presentarà figures més escayentes y originals, les noyes que faran més patxoca si són grans, o semblaran més uns angelets del cel si són petites. Les modistes foranes s'han d'escarraçar de valent; no vol dir res la festa major: *les Gitanes* es lo que dóna feina, de més llument y més ben pagada. Es una bogeria. La gent catalana, y més la pagesa, no sol pas perdre'l seny en disbauixes de diners, però lo que es per *les Gitanes* sí que's perd el seny: aquell grapat de moneda que han llençat moltes mares pera fer lluir la filla del seu cor, bé's pot donar el cas que'ls faci falta pera evadir el compliment d'una lley terrible que amenaça arrebasar-los el fill que també es de les seves entranyes.

Però no sempre's pensa en aquestes coses tristes, a les vigilies d'unes festes tant rialleres, tant sorolloses com les de Carnestoltes, que ja són precisament festes de platxeria esbojarrada.

Les modistes fan la feina encomanada, y ja presentaran després el compte; els joves se concerten ab les noyes, aparellant-se; y cap al tard, després de les fadigues del dia, se reuneixen en una sala de ball o altre lloc a propòsit, y ensajen; ensajen ab piano, ab algun flocioler escaducer que encara hagin pogut trobar, o xiulant y taralejant la corresponent tonada, sempre baix la direcció d'un cap de colla, que s'expren el cervell pera empescar-se combinacions ben extranyes, que facin força efecte y que alguna vegada li hauran sortit del magí després de passar estones y més estones preparant son plan de campanya, fent combinacions damunt d'una taula ab grans de blat-de-moro y mongetes.

Naturalment, hi ha colles que són més sollicitades que altres, ja perquè corre la veu que les balladores estrenen trajos que parteixen el cor de bonics, ja perquè determinades colles o determinats pobles porten ja consagrada de temps una fama excepcional. Així se dóna'l cas, algun any, que a Sant Celoni, que figura entre aquests pobles privilegiats, se quedin sense *gitanes*, perquè totes les colles que allà's formen reben de tot arreu requeriments irresistibles. A Sant Celoni no saben fer com l'apotecari d'Olot; però, en cambi, escampen de tal manera'l nom de la vila, que més de quatre'n tenen enveja.

Les colles de *gitanes* no solen cobrar res pera anar a ballar a altres pobles, perquè's fa en això un contracte de torna-jornals,

recorrent cada colla diferents pobles y rebent en un dia determinat la visita de les demés. Els gastos que importa'l fer una o més *begudes*, y el ferro-carril (a no ser que's vagi ab carro, lo qual no ocasiona gasto), els paguen els homes de cada colla o la societat en la qual s'ha organísat.

No obstant, a Granollers, aon desde l'any 1902 s'ha reinstaurat el ball ab èxit sorprenent, se donen subvencions o premis en metàl·lic, segons veredictes d'un Jurat, a les colles que responen a la convocatoria de l'Ajuntament.

GENERALITATS

Per tot lo expressat, ja's comprèn que'l *Ball de les gitanes* presenta molta varietat, així per l'indumentaria dels balladors com per lo que's refereix a les figures y quadros que formen, a la música y als demés elements que contribueixen a l'espectacle. Ab tot, crec que s'hi pot descobrir certa unitat, apreciand les impressions predominants que produeix y les notícies de més pes que la tradició, no sempre uniforme, ens dóna.

Reculliré aquí lo més granat que he apuntat un any y altre, recorrent diferents pobles els dies de *gitanes*, observant el desenrotllament de l'espectacle y conversant ab persones que'm podien donar llum en l'assumpte; hi afegiré valioses notes que, al proposar-me escriure'l present treball, han enviat al CENTRE EXCURSIONISTA diferents persones, esperonades algunes per l'incansable folklorista D. Rosend Serra y Pagès; y me valdré, en fi, pera completar aquesta petita monografia, d'un excelent treball crític-descriptiu que va escriure D. Francisco Maspons y Labrós¹, de memoria venerada pels bons catalans, ab ocasió d'haver anat l'any 1884 a veure'l *Ball de les Gitanes* a Mollet, escrivint també allavors son company d'excursió senyor Almirall l'article a que m'he referit.

El ball se fa a la Plaça Major del poble, essent un principi de decadencia'l celebrar-lo en local tancat, com s'ha començat a fer en algun punt. Els balcons, finestres, teulades y terrats s'omplen d'espectadors, que ademés formen atapahides rodones al vol de la plaça; però com en alguns punts el públic es tant nombrós, se guarneixen bastides y taulons, fent-se pagar un tant del seyent. A Mollet hi ha hagut anys que han presenciât la festa unes tres

1) *Miscelànea Folk-lòrica. Ball de Gitanes en lo Vallès*, pàg. 50.

mil persones; a Granollers més encara, donant-se'l cas que en una mateixa hora s'ha ballat *Gitanes* en dos diferents indrets de la vila, ab públic nombrós en els dos espectacles.

També solia ballar-se abans fòra de la plaça: era'l dimars, en que la colla o colles de cada poble ballaven pels carrers y a l'era de les cases de pagès. En aquests casos el Vell y la Vella, proveits d'un cistell cada hu, recullien ous, botifarra, cansalada, nous, figures

MOLLET, 1895

Fot. de Vicents Pujol y Mutjé

seques, panses, pa y vi, apart de la beguda corresponent. Lo recullit era venut, y l'endemà tota la colla y acompanyants feyen un dinar a l'hostal. Era de consuetut que en el dinar hi hagués cols, les quals havien sigut preses dels horts pels Diablots y Vell y Vella, proveits d'un cove de palla que duyen agafat per un samaler entre nansa y nansa (VICENTS PLANTADA Y FONOLLEDA, de Mollet).

Les *Gitanes* se ballen sempre a la tarda o al dematí, generalment a la tarda, desde les dues fins que's fa fosc, presentant-se quatre, sis o més colles. Algun any a Mollet se n'havien presentat més de vint, y en aquest cas l'espectacle durava tot el dia. Allavors el pendre torn les colles pera entrar a la plaça exigia alguna solem-

nitat. Ab la deguda anticipació «la colla anava a veure al Nuvi major, y aquest, ab un Diablot de la colla arribada, anava a la plaça; el Diablot, ab la forqueta, feya un rotllo a terra, en el punt que li senyalaven, al darrera dels que havien arribat primer, y allò era la senyal de possessió, que ja ningú podia pendre a la colla que representava.

»Si les colles no eren moltes y avisaven, el Nuvi major sortia a rebre-les y donava de la mateixa manera possessió al Diablot» (MASPONS Y LABRÓS).

Aquest acte material de presa de possessió verdaderament en consonancia ab el criteri jurídic en que s'informen les costums catalanes, me recorda altra costum, propria de Cardedeu, que no crec per demés esmentar y que'm relatà anys endarrera D. Tomas Balbey y Bas.

A Cardedeu, de temps antic, abans de començar-se'l ball, sortia un home ab una parella de bous y traçava un solc al voltant de la plaça. Era l'antic amo del terror, de la casa Montells (qual nom ja's troba al 1007), que d'aquesta manera demostrava'l domini d'aquells terrers.

El pendre torn s'efectuava també solemniament en altra forma. Arribada la colla forastera, un Diablot avisava al Nuvi de la colla del poble, el qual, sol o acompanyat, anava a donar-los la benvinguda, conduint-los a l'hostal o a altre lloc a esperar torn. Abans la comitiva anava al sò del sac de gemecs o fioviol. Avuy se fa acompanyar d'orquestra, mentres a la mateixa hora no hagi de tocar a la plaça pera altres colles.

L'espectacle era presidit pels senyors rector, alcalde y jutge. Avuy la primera de dites autoritats no hi es.

Les colles se componen de quatre, vuit o més parelles, de joves de divuit a vint anys, — devegades se formen totes d'homes casats, — ab les noyes corresponents, notant-se tendencia a substituir les noyes per nenes, tendencia que bé s'explica, donat el caràcter del ball, que, sense tenir res de lasciu ni immoral, obliga a moviments de braços y cames massa violents pera la dòna catalana.

L'ACOMPANYAMENT DE LES COLLES

En primer terme cal anomenar el *Vell* y la *Vella*. Són els personatges de major categoria, com una mena de reys, de reys constitucionals, que regnen però no governen. La seva missió es

infundir respecte, reduint-se a contemplar passivament, seriósament, com se diverteixen els seus súbdits.

Devegades, no obstant, hi havia Vells de broma. La colla de Martorelles havia tingut durant molts anys un Vell y Vella que feyen partir de riure. Ja us diré com. Ell portava una escopeta que el canó era de fusta, y en el punt de la xemeneya hi havia un canonet de canya. Vell y Vella voltaven per la plaça tot fent manyagueries y acariciant ella a una criatura (ninot) que duya als braços. Quan el Vell volia divertir-se ab algú o alguna, se li acostava de traïdor, li picava ab el cap del canó l'espátlla, y quan el tenia tombat bufava pel canó: una pluja de segó omplia la cara y cos de la persona burlada. El Vell s'escapava fent grans escarafalls, mentres la Vella corria cap a la pobra víctima, espolsant-li'l segó y aconsofant-la ab alegre manyagueria. Entretant el Vell tornava a carregar de segó l'escopeta, trayent-lo de l'atrotinada levita que duya. Podeu contar la broma que's feya (PLANTADA).

Generalment, no obstant, els Vells representaven la serietat, l'autoritat suprema de la colla. El Vell anava ab barret de copa y peça llarga y duya mangala. La Vella era un home vestit de dona.

Jo no recordo haver-los vist may, però en 1884 encara varen sortir a Mollet.

Els Vells no s'estilen avuy dia, però queden els *Diablots*. Ah, els Diablots! Són els que governen; però, com tants altres, ho fan veure que governen. Hi són posats pera mantenir l'ordre, y ab les seves patotxades, ab el seu poc respecte a la llei y a les persones, unes vegades fan fàstic, altres fan riure y altres fan plorar. Talment com els governants que hem de patir per Carnestoltes, per la Quaresma y per sempre.

Els Diablots són el poder executiu, són el govern, y per això porten xurriaques; alguna vegada a la punta d'elles hi posaven baletes de plom o trocets de ferro. Podeu figurar-vos l'objecte d'aital aditament. Al qui's mou del còrcol de gent, al qui no està quiet, al qui fa acció d'arreplegar alguna engruna de les lleminedures que són tirades a la colla que balla y que ells s'embutxaquen a desdir, cop de tralla. «Sembla que us en deu vergonya de tirar confits!», criden, quan pretenen que'l públic o les autoritats els obsequiïn ab confits y carmetlos. «Ja pedrega!», exclamen si'n cauen força.

La seva colla, el seu partit, es el millor. «No tenen òssos a les cames, aquests, no!» «Ni que ho fessin ab motillo!» «Això sí que es pelar-ho bé, noyets!» En una paraula, ells són els més guapos, els més ben vestits, els més àgils. El poble ha d'estar-los agrait del favor

que li fan, sacrificant-se pera governar-los, dic, pera divertir-los.

No obstant, devegades donen alguna ensavonada al poble que visiten. El procediment se veu que es comú a Diablots y a polítics. Si's tracta, per exemple, de Granollers, diuen els Diablots: «Visca la vila de Grunayés en pes!».

Pot suposar-se la gatzara que mouen els tals Diablots; alguna vegada, en altre temps, compareixien armats y celebraven la victòria dels seus a escopetades (MASPONS Y LABRÓS); però no hi havia perill: gastaven pólvora sola.

Algun cop no's valien de les xurriaques pera imposar-se: acudien a medis tant especials com fer llepar una cua de porc, un tall de cansalada o un bitxo picant al qui volgués entrar dintre'ls seus dominis de la plaça. Aquest procediment jo l'he vist practicat a Llerona, però fa alguns anys.

Els Diablots, tot fent veure que vetllen per l'ordre, lo mateix que'ls polítics, són juglars degenerats. Quan entra a la plaça una nova colla fan veure que examinen a veure si porta'ls papers ben despatxats, y com naturalment, ab el complicat expedienteig que exigeixen, sempre hi falta un requisit o altre, l'entretenen, se disputen y motiven mil reclamacions y consultes.

Devegades, com els polítics, fan veure'ls Diablots que se xurriaquegen, però van ben blindats pera que tot se'n vagi en soroll: sols se peguen a la part del cos que porten coberta de cuiros.

Se disfrecen de Mefistòfil, de dòna, fan ballar algun ninot en el qual més de quatre podrien veure-s'hi representats, fan el mort, s'encenen la tofa de cabells de cànem que porten, y s'empassen grapat de confits y fumen pursos sense may parar, llençant les borilles al públic, tot y escarnint als que treballen, o sigui als balladors.

Els Diablots van grotescament vestits: barrets abonyegats, gorra de pells, esquellots fermats a la cintura, etc. Abans devegades cambiaven les xurriaques per un bastó llarg ab tres puntes de ferro al cim, anomenades forques. Així varen presentar-se a Mollet l'any 1884. Jo no ho he vist may.

Altre element governatiu figura en la colla: es el *Capità de cavall*. Monta cavall blanc, si bé devegades s'acontenta ab montar un ruc.

El senyor Aregall, de Cardedeu, antic ballador, me contà que'l Capità de cavall solia anar vestit de moro.

En alguns punts, com a Santa Eulària de Ronsana, al Capità li diuen *Soldat de cavall* (FELIU, de Parets). Encara que rebaixat

de galons, porta pistola, es a dir, portava, perquè a Santa Eulària, com en molts altres llocs, s'ha suprimit semblant personatge. A Sant Celoni, punt aon se conserva ab més esplendor el ball, no hi falta'l Capità, cavalcant cavall blanc. Encara que'l cavall fa més tropa que'l ruc, no'l crec tant tradicional, perquè'l cavall es relativament modern en la nostra terra, mentres que de rucs sempre n'hi han hagut.

Quan una colla ha d'entrar a la plaça, el Capità demana permís al Diablot del poble, el qual li fa ensenyar els documents. Acceptats per bons, allavors el Capità, ab els Diablots, se n'entren a la plaça y fan fer lloc a la colla.

Acabat el ball, quan en un poble s'han reunit varis capitans, corren alguns volts per la plaça, desafiant-se a veure qui es millor genet.

El Capità té, además, la missió de vigilar que les noyes de la seva colla enllesteixin d'empolainar-se y la de reunir a tots els balladors en un punt determinat.

Volants. Diguem-los heralts, cort d'honor dels Nuvis. Són dos noyets que van ab cos de camisa, faixa vermella penjant fins a genoll, molt planxats y mudats, corbata vermella que's destaca damunt del blanc de la camisa, y barret de palla o descoberts, en qual cas solen anar riçats.

Devegades van elegantment disfregats. El trajo que usen comunment es el d'arlequí.

Generalment porten un volant o falç, que fan moure seguint els moviments dels balladors. No s'aparten del costat de la Nuvia del davant y de la del darrera.

El *Nuvi* y la *Nuvia* són els capdavanter, els més vistosos, els més bons balladors, però's confonen en el ball absolutament ab els demás. No obstant, en algun poble's distingeixen dels altres: a Parets (FELIU) el Nuvi solia portar en altre temps una ploma de color al barret de copa alta y la Nuvia una corona de flors artificials.

Hi ha nuvis del davant y nuvis del darrera, o nuvis primers y segons.

Cada una de les balladores de cada colla porta una *Vestidora*, mare, germana o amiga, que no deixen may a la colla. A la plaça se'ls reserva lloc especial.

Se cuiden de guardar el mocador d'antiqüeles, o els mantons de Manila que's treuen les balladores al començar el ball, així com els tapaboques dels homes.

Estan amatentes per si convé apuntar una-agulla, posar bé un

floc y arreglar qualsevol desperfecte en la *toilette* de les balladores.

Entre part y part del ball, les balladores s'asseuen a la seva falda, abrigades pera no costipar-se.

INDUMENTARIA

Veyam primer el trajo de balladors y balladores antigament, pera fixar-nos després en els d'avuy dia.

Diu el senyor Maspons y Labrós, en son esmentat treball:

«Els joves duyen gec, ermilla, calces negres, faixa de seda y una banda també de seda vermella, que, passant-los damunt d'una de les espatlles, anava a caure al costat contrari; al cap, un barret de copa alta airejat pel cantó esquer, ab un plumer més alt que aquell, de color de rosa, ab punta groga, y en les cames calçons de cuiro plens de cascabells, que se'n deyen camals.»

En Plantada recorda haver vist camals de panyo de sarrell daurat a una colla de l'Arrabal de Vilanova de La Roca.

Les noyes primitivament es de presumir que havien de ser casadores, a diferencia d'ara, que, com tenim dit, gairebé sempre són noyes petites.

Ja ve de temps la mixtificació del ball en aquest punt, havent-se arribat molts anys endarrera a l'aberració de vestir noys de noya.

Els noys vestits de noya anaven així, segons el senyor Maspons: «Portaven barret de palla d'ales amples, terminant en punta, coberts de roba, ab una ala girada a la dreta, y guarrits de rams y flocs ben llargs y de vistosos colors, tot al voltant de la copa; vestien faldilletes y un giponet tot enflocat, si bé devegades anaven en cos de camisa, lluint un mocador de seda violat a l'espatlla, a lo gitnesc, es a dir, ab fulla oberta y passat per sobre aquella y per sota l'aixella del braç contrari, aont el lligaven. Duyen les mellors joyes, arracades, anells y collarets de cada casa».

Per més que'l trajo descrit sigui característic, ha tingut poc èxit.

Completem l'idea del trajo antic dels balladors, així com de les balladores.

Referint-se a Sant Cugat del Vallès, diu en Maspons:

«Els joves anaven ab faldilletes blanques fins a genoll, camals ab cascabells y en cos de camisa. Les noyes — minyones de divuit a vint anys — anaven ab mocadors tots d'antiquèles y sarrells, y duyen les mellors joyes de les cases, sobre tot les llargues y virolades arracades.»

A La Garriga «els joves anaven ab camals plens de cascabells, pantalons blancs, curts fins a genoll, a estil dels çaragüells que usen els valencians, emperò més estrets, faixa vermella, gec negre y barret alt y punxagut, ab un plomer cap amunt, vermell y ab flocs pel darrera. Les noyes eren jovenetes, de quinze a vint anys, y s'encarregaven de vestir-les les mellors cases de La Garriga, una noya cada casa, y hi havia punt entre elles. Les habillaven ab els

ARENYS D'AMUNT, 1905

Fot. de M. Font y Torné

vestits antics de damasc y seda, ab els grossos rets, els reliquiaris de plata, les arracades bones, es a dir, lo millor y més ric que tenien; de manera que quan la colla era a la plaça resplendia tot allò de seda y pedreria. Duyen els vestits curts pera que poguessin ballar millor».

En Miquel Draper, de Sant Celoni, dóna la següent relació en el precitat treball:

«En 1767 se ballava aquí'l *Ball de les Gitanes*. Fins al 1850 el trajo dels homes era: gec cossat negre, pantalon blanc ab trabes, sabates blanques, camals guarnits ab cintes, llaços, antiqüeles, fils d'or, plata y cascabells; barret de copa alta, guarnit de cintes, fils

de plata y un plomer a l'ala esquerra molt vistós y molt més alt que la copa; faixa de seda, penjant a manera de borla fins a genoll. El traje de les noyes (fins a l'any 1850 també hi prenién part casades, may, ni ara tampoc, noys) era'l seu millor vestit que tenien, havent-hi en les noyes o dòneshiques molts de satí riquíssims.»

Un antic flovioler, en Pou, de Cardedeu, me diu que la faixa o faixador de seda tenia daurats al costat y serrallets.

El director d'una colla de Palautordera, en Francisco Illa (a) *Noy de l'Hostal*, m'ha explicat que'ls homes duyen indistintament barret de copa ab plomer o barretina, corbata ab antiqüeles, faixa a tall de regidor y espartenyeshiques. Segons ell, se presentaven sempre ab manta o bé ab capa.

D'en Draper són aquestes paraules: «Desde 1850 el traje dels homes es el mateix: pantalon blanc ab trabeshiques, camals, sabates blanques ab punta de vellut negre, y faixa de seda. Sols en lloc de barret de copa porten un escayent birret ab ploma a lo Romeo, y, en lloc de gec cossat negre, americana negra, bona, de panyo. Les noyes van molt curtes, elegants, belles, ab vestits de seda, satí, glaça o punt blanc, ab riques diademes o garlandes de flors, y sabata escotada o polaqueshiques molt altes.»

En efecte, si una colla actualment se considera que va ben vestida, porta, mica més, mica menys, dit arranjament.

El traje dels homes respecte del descrit ofereix les petites discrepanshiques següents: el pantalon, negre; les sabates, ab punta de diferents colors; no ballen ab l'americana posada y sí ab ermilla, pera lluir la leontina, o sense, pera ensenyar la petxera de la camisha, lluenta y blanca com una patena.

Si les noyes són grans, solen dur vestits llargs, encara que molt enflocats y vaporosos. No obstant, recordo una colla de Vilamajor a l'any 1903, formada per noyes de quinze a vint anys, que ensenyaven un bon garrot de cames. Bé es veritat que la colla duya cavaller y patge, anant els homes ab camals y casquet ab ploma, y ballant al sò de dos floviols y tamborí; detalls que demostren que's varen tenir en compte les circumstanshiques tradicionals del Ball.

Aquest any mateix va presentar-se a Granollers una colla de Sant Esteve de Palautordera, per la qual se posà de relleu que en aquelles recolzades del Montseny se conserva bastant pura la primitiva indumentaria.

Els homes duyen una mena de birret o casquet ab ploma blanca rematada ab punta vermella, voltant el fons de roba color rosa una tira (de cartró) de color blau ab fons d'or.

Ballaven ab l'americana posada, sens dubte pera fer-se veure
ab un mocador morat que duyen a la butxaca.

Anaven ab calses blanques, penjant per la dreta una faixa

GRANOLLERS, 1906

Fot. de Narcís Cuyàs

vermella, morada o blava; camals ab cintes, y espadrenya de punta negra. També duyen cintes a les castanyoles.

Les noyes, que eren ben casadores, anaven ab flors y garlandes al cap; els cabells, formant cua, plena de llaços; collarets de perles; vestits blancs plens d'or y flors y llaços; faldilla curta fins a genoll; mitges blanques, ab llacets a dalt de color de rosa; sabates blanques.

Es freqüent que les corrents actuals de patriotisme se trasllueixin en l'indumentaria d'algunes colles. Aixís recordo que a Mollet,

l'any 1899, se n'organisà una que corregué alguns pobles, formada per noys que duyen barretina, portant la Nuvia una bandera catalana. Cantaven cançons de la terra.

A Sant Celoni, en 1902, les noyes de dues colles portaven una bandera ab l'escut de Catalunya, plena de cintes y cascabells.

Quan surt una colla aixís, el públic crida: «Visca la colla dels catalanistes! Visca Catalunya!»

DEGENERACIÓ DE L'ESPECTACLE

Parlem ara del ball propiament. Fins a una època relativament propera, de quaranta a cinquanta anys, *les Gitanes* s'han ballat al sò de floviol, sac de gemecs y tamborí.

Desde mitjans del segle passat s'han anat arreconant aquests instruments pera donar lloc al soroll de les orquestes de Granollers, Sabadell, Sant Celoni, Caldes de Montbuy y fins xarangues militars, ab lo que desapareix una de les notes més escayentes de l'espectacle, el suau dringar dels esquellerincs dels camals que han usat en totes èpoques y usen actualment els balladors; però sí que se sent el traqueteig de les castanyoles ab que en algunes parts del ball s'acompanyen els dançaires.

Les orquestes han introduït totes les novetats imaginables a la música, desde la flamenca més rebregada al xotis o l'americana de moda. Ademés, com que en això també devegades hi intervé la política, es freqüent sentir la Marxa Real, si'ls que ballen són partidaris del rector, y la Marsellesa si són avançats y reneguen més que'ls altres.

No cal dir que'ls propis balladors han contribuït també a treure caràcter al ball. Deixant-se dur pel pueril desitg d'innovacions ciutadanes y per influències exòtiques que en aquests darrers anys han malmenat la nostra manera de ser, s'han donat a parodiar balls de gran espectacle, si es que no han volgut imitar ballarins de cafè cantant.

L'ESPOLSADA

Malgrat tot, se conserven certes combinacions de ball ben acceptables, aixís com algunes parts de bona música, sinó nascuda ab el *Ball de les Gitanes*, perquè s'executa també en determinats balls populars de la nostra Catalunya, utilitzada desde molt antic

pera'l ball que'ns ocupa. Aquelles combinacions y aquesta música (si bé executada ab orquesta) constitueixen part de *L'Espolsada*, que's balla en sortint de l'ofici 'ls dies de la festa major en dos poblets del terme de Les Franqueses del Vallès, Marata y Corró d'Avall.

L'Espolsada y el *Ball de les Gitanes* tenen de comú alguns fragments de música y algunes figures de balls, però difereixen en que *L'Espolsada*'s balla per la festa major en els dos únics pobles

CARDEDEU, 1902. COLLA DE L'ESPOLSADA

esmentats, may per Carnestoltes, en que's balla sota l'envelat sense disfrega de cap mena, prenent-hi part tot-hom qui vulgui, no havent-hi número fixe de parelles, ni previ ensaig.

Ab seguretat que *L'Espolsada* com a tal dança de festa major, hauria desaparegut, a no ser l'entusiasme ab que la dirigeix y la balla cada any un home de Marata anomenat Joan Espinassa y Munells (a) *Espernal*. Té vuitanta quatre anys. Es qui la balla ab més aire en els dos pobles ¹.

¹) Fa uns deu anys que acostumo anar a veure ballar *L'Espolsada* y n'he fet referencies en diferents periòdics. Especialment la tinc descrita a *La Veu del Vallès* (Granollers) del 30 de Setembre de 1900, reproduint bona part de la descripció'l *Diari (Veu) de Catalunya* del 4 y 5 d'Octubre, edició del vespre y matí respectivament, del mateix any.

L'Espolsada, arreconada en les petites parroquies esmentades, va manifestar-se l'any 1902 esplèndidament, rumbosa. Va ser a Cardedeu, no per la festa major, sinó per Carnestoltes. Joves entusiastes de les coses de Catalunya, entre ells alguns de títol acadèmic, varen sol·licitar el concurs de les noyes de més lluïment, constituint una colla de deu parelles.

Aquestes se vestiren a l'estil dels pagesos acomodats del Vallès Alt y de les costes montsenyenques, de la segona meitat del segle XVIII. Feren a l'efecte una requissa de robes y joyes per les cases antigues de la comarca.

La colla anava presidida per un batlle. El barret que portava era fabricat a Cardedeu l'indicada divuitena centuria, segons me digué en Balbey y Bas, que tant va treballar en l'organització d'aquesta colla y a qui's deu també la restauració a Cardedeu, set anys endarrera, del *Ball de cintes*.

Ab penes y treballs trobaren sac de gemecs, floviol y tamborí.

L'efecte que féu *L'Espolsada* ballada per aquesta colla de Cardedeu en dita vila y a Granollers, aon també's presentà, fou imponderable.

La modesta dansa de Corró d'Avall y Marata va adquirir un to senyorívol y simpàtic a l'estil dels nostres balls populars catalans, deixant esma-perduts als entusiastes del ball anglès, de les tercerilles y les quarts que constitueixen el *non plus ultra* de l'actual *Ball de les Gitanes*.

Com a prova de l'interès que despertà *L'Espolsada*, de Cardedeu, entre les persones de bon gust, cal recordar que figurà durant

CARDEDEU: BATLLE DE L'ESPOLSADA

molts dies com una de les películes de més atracció d'alguns cinematografs de Barcelona y de Granollers.

LES COMBINACIONS DEL BALL

Tornem al *Ball de les Gitanes* propiament dit, pera explicar en què consisteix, recullint lo més usual de l'infinida varietat de formes que pren.

En aquest punt també s'han introduït radicals modificacions. Diu el senyor Draper que «fins l'any 1840 se ballaven *Moixigangues*, *La Pavana*, el *Ball de la Cinta*, el *Ball de Bastons* y el *Ball de les Gitanes*, vulgo *espolsar*, que consisteix en fer moure'ls peus alternativament ab una rapidesa que quasi ni's veuen, emperò sense perdre may un gruix de duro del mateix terror».

El senyor Maspons escriu: «Consistien els balls en el *Passeig*, o marxa d'entrada, com avuy, però després venia, y era cosa especial de la festa, l'*Espolsada*; en tercer lloc se ballaven també combinacions o figures; en quart, la *Pavana*, en que també hi havia l'*Espolsada*; y, per fi, venia la *Sortida* o passeig de despedida».

Tot això's balla poc avuy dia, si bé lo d'espolsar ha quedat com a característic de l'esmentada dança de festa major de dos poblets, com ja hem dit.

Anem a veure, doncs, de concretar en lo possible les configuracions de l'actual *Ball de les Gitanes*.

L'orquestra, situada davant per davant de la presidència, deixa sentir un pas doble. Tota la gentada, moguda per impuls irresistible, se belluga, tot-hom estira'l cap pera millor veure; tot-hom dirigeix la vista cap a l'entrada de la plaça. Entra la colla ab el seu Capità (de cavall o de peu), ab els seus Diablots, fent petar les xurriaques, ab les Vestidores y ab tot l'acompanyament de crits de joia y admiració: els balladors al costat de la respectiva balladora, saltant y fent volejar ells la gorra o el barret y elles un pom de flors o un mocadoret brodat embaumat d'essències, tot voltant la plaça, fins que, posades les parelles l'una darrera l'altra y davant la presidència, s'inclinen cerimoniosament davant d'ella, això es, fan l'*acato*, y se dona per acabada la part de *Passeig*.

Un home que passa desapercebut per la majoria se situa al peu de l'orquestra: es el director de la colla, el qui ha dirigit els ensajos, que's cuidarà ara de posar en relació l'orquestra ab els balladors.

Els homes deixen el tapa-boques y, si no van ab barret, deixen

també la gorra, cuidant de palpar-se bé la clenxa pera que no quedí esbullada; se treuen l'americana y miren ab aire de superioritat d'un cap a l'altre de la plaça.

Les noyes deixen els mocadors d'abric y s'endaguen ab desfici, ab l'auxili de les Vestidores, que'ls posen bé'ls llaços y acaben de farcir-les d'agulles el cap y el cos.

Allavores qui sab lo que's posen a ballar: bé pot ser que hagin

MOLLET, 1900.

Fot. de F. d'Argila y Camarasa

de seguir, de la manera que puguin, un aire flamenc, o que hagin de remenar el cos y bracejar de la manera més anti-estètica que's pugui imaginar, al compas d'una *americana*; però, segons l'Illa, de Palautordera, indefectiblement després del *Passeig* s'ha d'enraigar l'*Entrada de ball*, que consisteix en voltar la plaça, anant les parelles de costat, tot fent moviments molt suaus de braços y cames. Té dues parts y dues tonades de música, ab castanyoles.

L'*Espolsada* es la part més típica, veritablement hermosa, però no's balla gaire en el *Ball de les Gitanes*. La colla forma un cercol,

posant-se'l ballador de cara a la balladora; uns y altres, sense moure'l cos, fan moviments de peus rapidíssims, menuts, y d'aquí'ls camals dels balladors, que produeixen una música indefinida, un remoreig de cascabels bellugadiç que engresca a balladors y públic. Al cap d'una estona d'espolsar cada ballador davant de sa parella, s'agafen d'una mà y, tingudes enlaire, dóna ella un giravolt, rebent allavores a l'espolsador del costat, fent els mateixos jocs, fins que tots els balladors han espolsat davant de totes les balladores, a totes les quals han fet una salutació de benvinguda y altra de comiat. Ademés, no cal dir que s'han tingut de pensar alguna amoreta pera cada una.

L'Espolsada aixís se balla a Maratá y Corró; però, com s'ha dit, moltes colles de *Gitanes* no la ballen; altrament, les orquestes ofeguen el remoreig dels cascabels, perdent-se aixís un gran atractiu.

En Plantada, seguint l'opinió d'en Vicents Riera y Duran, vehí que fou de Mollet, d'aquesta part ne diu *Parana*.

En cambi *L'Espolsada*, en unes notes que ha enviat, la descriu així: «Era senzilla y redoblada; la darrera era de més mèrit. Pera fer-la's posava la colla en ratlla dreta mirant a la presidencia, que es l'Ajuntament. Si la colla era, per exemple, de vuit parelles, se quedaven endarrera, deixant espay pera donar cada hu un pas, arribant a l'acabar aprop de la dita presidencia. Acabat el punt primer feyen una tercerilla o quarta y donaven un pas endavant; allavors començava la parella segona, anant seguint aixís les demés. Pera acabar, se posaven cara a cara balladors y balladores, fent la darrera espolsada. Era un ball molt cansat pera'ls primers. Els intel·ligents el consideraven de molt mèrit.»

Es també ben típica *La Calxutxa*. Té una part ab castanyoles y altra que, si les noyes són grans, s'agafen passant-se'l braç per la part de dintre'ls colzes, doblegant-lo una mica, anant giravoltant suaument; si les noyes són petites se donen la mà dreta.

Segueixen, o més propiament, seguien abans, altres parts, denominades *Contradança*, *Ballet*, *Dança*, etc., ab tonades populars, que avuy estan en desús, generalment pera donar lloc a jotes, passos dobles y balls del dia, fent-se ab el seu acompanyament figures de capritxo pera tots els gustos.

Se fan lletres, que ab bona voluntat se veu que diuen el nom de la colla o de la població; també ab bona voluntat s'endevina en les combinacions la representació d'un gerro, d'un escut, d'una custodia, d'una roda, d'una estrella, etc.

Anys endarrera s'havien representat a Mollet verdaders parodies: una quadreta de lladres perseguida per moços de l'esquadra, un dinar a camp ras, etc.

Es molt freqüent posar una tauleta al mitg y damunt d'ella una noya — la més vistosa — ab un pom de flors a la mà o ab una bandera, tributant-li les altres noyes homenatge de reina y sobirana. (Clar es que, quan les noyes són espigadetes, aquesta figura

GRANOLLERS, 1906

Fot. de Narcís Cuyàs

no es possible.) Fins devegades se simula un agrupament d'atletes que aguanten en braços y cames ramells d'angelets.

Sigui com sigui, ha acabat el ball. S'apresten els dançaires a abrigar-se, tornen al mitg de la plaça y en surten en la mateixa forma que hi han entrat, confonent-se'ls acords de la marxa que toca l'orquestra ab els aplaudiments y visques del públic.

Allavores o bé tornen a entrar a la plaça a veure les demés colles o bé se'n van a un altre poble, si es dejorn.

Antigament, a l'arribar la colla a son poble, tot-hom acudia a rebre-la a la plaça. Allí s'encenien teyes, y a la seva resplendor se ballava *L'Espolsada* (PLANTADA).

ORIGEN Y CARACTER DEL BALL

Com se va introduir el *Ball de les Gitanes*? Bé queda expressat. Una tribu de *gitanos*, nòmada, vagamonda, el va portar aquí.

Tot té aire gitanesc en el ball, més ben dit, en l'espectacle en qüestió. Se fixa en Maspons y Labrós en les combinacions del ball, y *L'Espolsada* li recorda, ab 'son poc moviment, els balls meridionals; l'esmortiment que de prompte's troba en algunes combinacions «es l'esmortiment de la passió concentrada que de sobte's desfoga en crits y soroll; es la vehemencia dels sentiments que's reconcentra dintre del cor y que esclata després ab passió y força, pera tornar a caure desseguida en la voluptuositat del sentiment y de la vida íntima».

Ademés, cal que reconstruim una colla de sa primitiva y pura constitució: allavors compendrem que cada colla es una tribu ab son poder sobirà, *Els Vells*, ab les delegacions d'aquest poder, *Els Diablots*, el *Capità de Cavall*, ab els diferents elements de la tribu, *Volants*, *Nuvis*, *Balladors* y *Vestidores*; tribu nòmada que va d'un poble a l'altre y hi va ab el ruc pera acabar de tenir més aire gitanesc. Y ¿què més gitanesc que aquells furts de verdures a que, com ens recorda en Plantada, s'entregaven les colles en ses caminades, tot pidolant pidolant, pera celebrar després un àpat?

Devegades les colles no menaven ruc, però duyen, y duen avuy encara, un o més cavalls, ab els que's fan corregudes. Junteu an aquest detall el de galejar ab pólvora, la cridoria dels Diablots, y tot això, com observa en Maspons, us donarà l'impressió d'una raça meridional.

Recordeu que, segons notícies que tinc recullides y apuntades, algun temps era un dels quadros de ball estilats la representació d'escenes de fascinerosos, d'àpats a l'aire lliure. Nò's demostra per aquest cantó igualment el caràcter originari del ball?

Fixeu-vos en les gales dels balladors: no són pas serioses, com correspondria a la nostra gent: són llampanes: les noyes, ab vestits lleugers, de seda, o glaces de tots colors, coberts ab mocadors virolats, llaços y flors per tot arreu; els homes, barrets o gorres ab plomes, o bé barrets de palla d'ales molt amples y embolicada la copa ab roba; pantaló blanc y curt; faixa de color ab sarrells, virolats llaços a les espadenyes o sabates, terminades ab punta de color, es a dir, un davassall de coloraines de dalt a baix.

Diguem-los bohemians, egipcians, gitanos, vagamons: tot fa

creure que alguna colla o tribu errant va introduir tal espectacle en la nostra terra. Es un quadro que ha de tenir per marc una plana immensa, caldejada per un sol abrusador, no les rioleres valls, els gemats reconets de l'esplèndida comarca vallesana.

Hem de rebutjar-lo? Hem d'intentar corregir tot lo que en ell sigui degeneració, pera restituir-li tot lo que realment li donava caràcter?

Deixem-ho al poble, que es l'únic sobirà en aquestes coses: ell que'l va adoptar, ell que l'ha desnaturalisat, porta en sa ànima la llei inexorable que ha de decidir la sort que temps a venir li espera.

J. MASPONS Y CAMARASA

LA MUSICA

El *Ball de les Gitanes*, musicalment parlant, ha passat per tres períodes, desde'ls primers temps, en que s'acompanyava ab els nostres característics flaviol, gaita y tamborí, fins a la moderna orquestació, en que'l trobem desvirtuat per complet, no quedant-li res de sa fesomia primitiva.

Poden tenir-se per característiques del ball les parts següents: l'*Espolsada*, *Sardana*, *Dança*, *Catxutxa* y *Contradança*, encara que aquestes dues últimes parts són un xic dubtoses, però s'han ben popularisat y se troben en la majoria de les tonades que conec, si bé barrejades ab altres motius, també populars, com de *La Dança*, de *Castelltersol*, *El Noy de la Mare*, *Els Cavallins d'Olot* y altres.

En el segon període's trenquen els mollos de lo típic, respectant-se no més quelcom *La Contradança* y *La Catxutxa*, predominant en el moviment y forma melòdica l'aire y ritme de la jota.

En l'actualitat, o siga en el tercer període, es gran la desnaturalisació del ball, havent-se intercalat en varies parts, sense escrúpols de cap mena, jotes, xotis y masurques, que s'emmotllen, no obstant, a les configuracions del *Ball de les Gitanes*.

Anem a transcriure les tonades més característiques que he pogut recullir en diferents pobles, fent-t'hi'ls corresponents comentaris, aixís com algunes referencies a tonades que no transcriuré aquí per considerar-les de poc interès y per estar mancades de caràcter popular.

Agruparem les tonades per pobles.

PALAUTORDERA

En Francisco Illa (a) *Noy de l'Hostal* m'ha taratlejat dues tonades, corresponents a les dues parts úniques que, segons ell, té'l ball, perquè diu que si's ballen altres parts, s'ha de repetir el motiu d'una d'elles, o siga *L'Espolsada*; l'altra s'anomena *Entrada de ball*. Abdues són molt típiques, si bé adoleixen de poca varietat de motius.

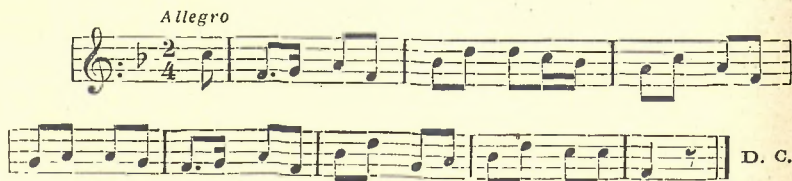
Entrada de ball. — El seu desenrotllament, tant rítmic com melòdic, encara que senzill, es ben correcte; sa forma modulada es perfecta, sadollada tota ella de bell cayent popular y ab apreciable espontaneïtat.

(Els motius d'aquesta *Entrada de ball*, com tots els demés que a continuació s'exposen, els repeteixen els balladors tantes vegades com ho creuen convenient pera la configuració del ball.)

L'Espolsada. — El seu motiu pot creure's que es dels més típics d'aquest ball, puix el trobem en la majoria de les variants que he recullit.

Sa estructura es molt senzilla y de sabor popular; sa forma melòdica es fresca, sense enfardegaments de cap mena.

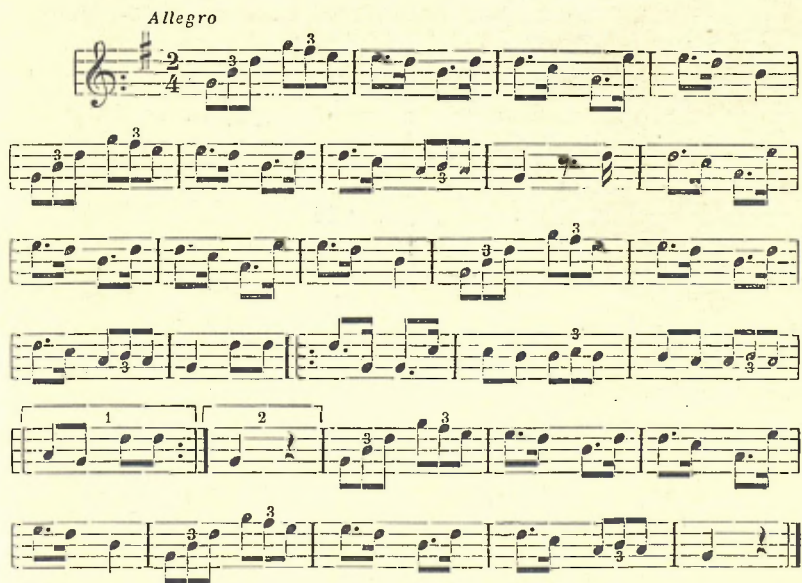
Nota. Tantes vegades com se vulga, segons les combinacions que fan els balladors

MARATA, CORRÓ D'AVALL Y CARDEDEU

En aquests tres pobles ja pren el ball més interès musicalment, perquè es més complet.

Les sis parts de que's compon, que'm foren cantades per l'*Espernat*, de Marata, y el senyor Balvey y Bas, de Cardedeu, són ben típiques, y els seus motius propis de casa, sense cap influència exòtica dels balls dels nostres dies, que, per desgracia, predominen en el de les *Gitanes*.

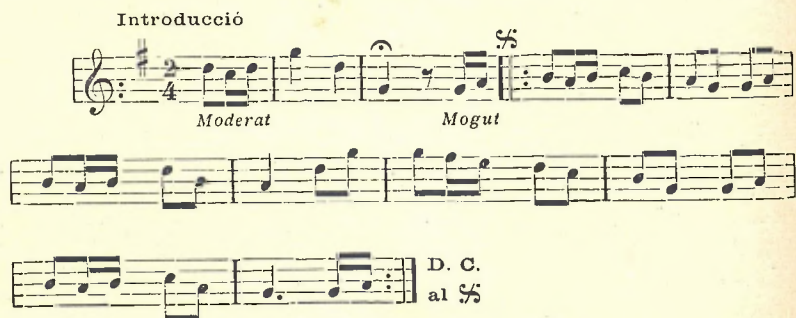
Entrada de ball. — El seu desenrotllament rítmic es correcte, perquè ses accentuacions donen molt relleu a la melodia, que es ben característica y d'una sobrietat meravellosa.

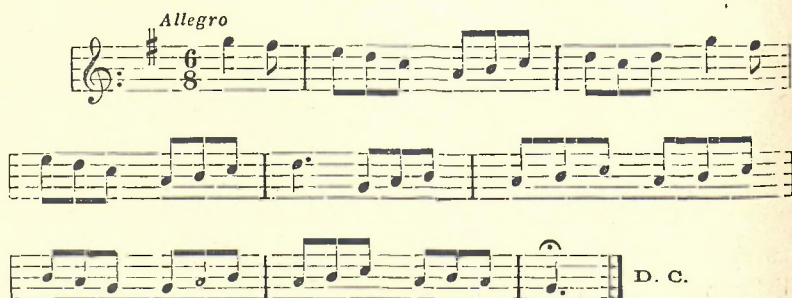
Espolsada. — La melodia pren un xic més d'interès, per ser més moguda y lluir algun floreig bastant escayent, resultant molt igual en el concepte rítmic y melòdic, com en sa forma modulada, ab l'altra variant de Palautordera.

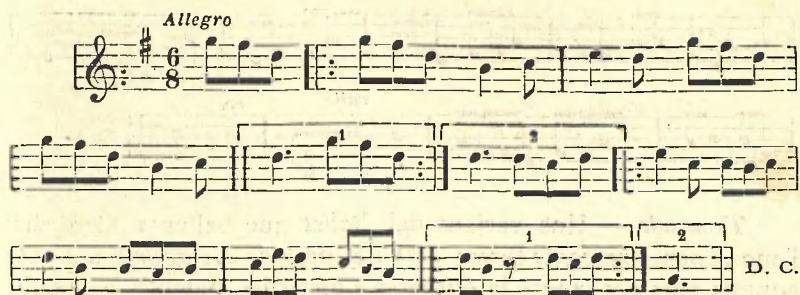

Dança. — En sa estructura es també correcte. Son desenrotllament melòdic ens el prepara una petita introducció dintre l'acord tonal, abans de començar el temps de dança, preparat per un petit calderó o corona que li dóna cert relleu, atacant tot seguit el motiu, que es molt ben trobat y ab marcat aire de ballet.

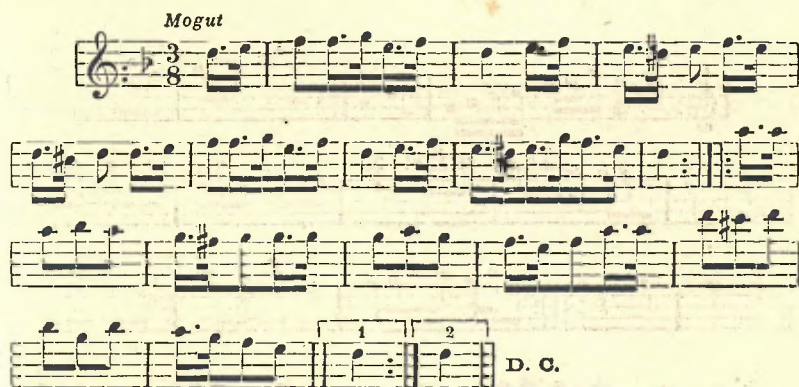

Sardana. — El seu desenrotllament, tant rítmic com melòdic, es perfecte; el seu motiu, ben característic y propi d'aquest ball; sa melodia respira frescor, ab tal espontaneïtat y senzillesa, que la fan atractívola.

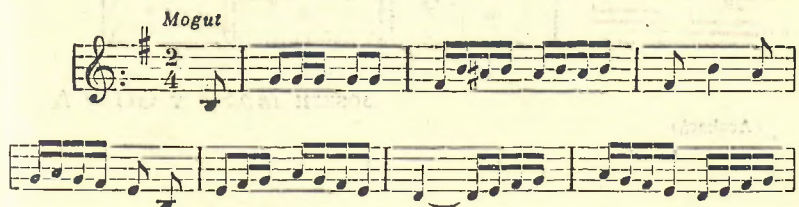

Dança típica. — Es la dança antiga de Castelltersol. D'estructura correcta, llença frescor y expansivitat.

Ballet. — Té molt interès musical y encaixa bé ab el caràcter dels nostres ballets. Dintre sa forma modulada es molt sobria, particularisant-la l'última frase, que del menor se'n passa al major ab un retardant en sos dos últims compassos que l'acaba d'arrodonir.

Trencada. — Una variant del *Ballet* que ballen a Cardedeu l'anomenen *Trencada*; forma part del ball de *L'Espolsada*. Anoto aquesta part per creure-la d'interès y oferir les mateixes particularitats que l'anterior, junt ab dos parts més de que's compona. Li donen el nom de *Dança de Bell-lloc*, que no es res més, en conjunt, que *L'Espolsada* incompleta, y no les transcrib per resultar ser la dansa y sardana de les pavanés de Castelltorsol.

Heus-aquí *La Trencada*:

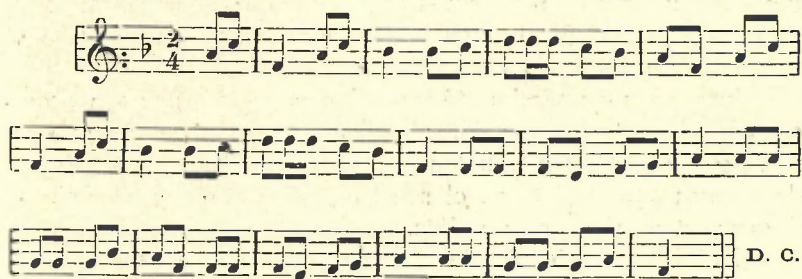
JOSEPH MASÓ Y GOULA

(Acabarà)

BALLS ANTICS DEL PALLARS SUPERIOR Y INFERIOR

(Acabament)

GALOP DE CORTESIA

Es un ball de quadro. Solament poden ballar-lo quatre parelles y s'han de colocar en creu : $\begin{smallmatrix} \cdot\cdot \\ : \\ \cdot\cdot \end{smallmatrix}$, de cara dos a dos. En el primer punt surt la primera parella donant-se la mà, passant per davant de les demés; al passar per davant de la segona, aquesta surt ballant darrera de la primera; al passar per davant de la tercera, se posa aquesta darrera de la segona, y la quarta darrera de la tercera. A l'arribar la primera al seu punt, se queda allí, y cada una va ballant fins arribar al seu lloc.

A l'altre punt surten les parelles primera y tercera, ballant enfront fins al mitg del quadro; se saluden ab una inclinació, y s'entornen, ballant de recules, a son punt. Allavors surten les parelles segona y quarta y fan lo mateix.

Al tercer punt o tercera part surt la primera parella fent risto, y el ballador deixa sa balladora al segon; pren la balladora del segon, fa risto la balladora y l'acompanya al tercer; pren la del tercer, fa risto y l'acompanya al quart; pren la del quart, fa risto y se la queda ell, anant-sen al seu punt.

Allavors surt el segon ballador, fa risto y acompanya la balladora al tercer, pren la del tercer, y l'acompanya al quart, pren la d'aquest y l'acompanya al primer, pren la del primer y se la queda, anant-sen al seu punt.

Allavors surt el tercer y fa lo mateix, y després el quart. Y tornen a quedar cadascú ab sa balladora.

A la quarta part se posa una cadira al mitg de la plaça. Surt la primera parella dançant per davant de les demés, y, quan han donat un tom, el ballador acompanya a la cadira a sa balladora, la qual queda asseguda, entornant-sen al seu punt el ballador.

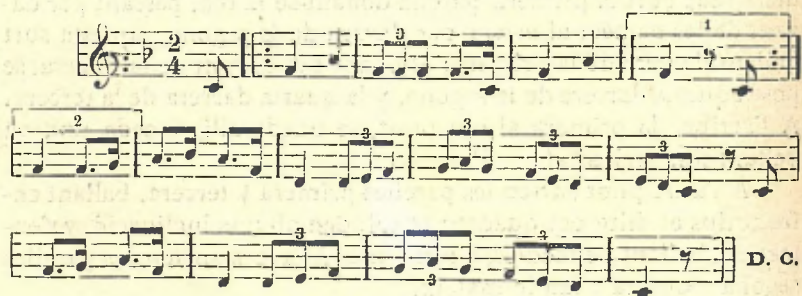
Allavors les altres tres parelles se donen la mà y ballen un punt de bolangera a redós de la cadira; acabat el punt, les tres parelles s'entornen a son lloc; el primer ballador pren la balladora de la cadira y donen un tom ballant per davant de les altres y se queden al seu lloc.

Surt la segona parella, dóna un tom com la primera, y acompanya la balladora a la cadira; se donen les mans les tres parelles restants y fan un punt de bolangera al voltant de la que fa de reina de la festa; acabat el punt, el seu ballador la pren y, després de donar un tom, s'entornen al lloc.

Y així mateix **ho fan** les parelles tercera y quarta, y queda acabat el ball.

Se recullí a Gurb.

EL BALL

Ab la mateixa tonada del ball de la Tea's ballava'l que s'en deya *El Ball*, al qual hi entraven tots, homes y dones. Era un ball de molta gatzara y servia també pera seguir els carrers; de manera que quan la gent demanaven *El Ball*, els músics ja s'alçaven pera caminar. Era una especie de bolangera caminant pels carrers, ab la diferencia de que aixís com en la bolangera tots roden al plegat, en *El Ball* sempre n'hi havia que estaven aturats y altres que caminaven. Era una roda aplanada (□) que sempre estava avançant camí sense cambiar de forma, aturant-se'ls de davant y corrent els de darrera pera passar al davant,

Suposem que siguen dèu els que la ballen, sempre n'hi haurà tres o quatre d'aturats, que s'aniran succehint en aquesta forma:

(1, 2, 3, 4,) (5, 6, 7, 8,) (9, 10, 1, 2,) (3, 4, 5, 6.)

Se recullí a Salàs.

BALL CERDÀ (SEU D'URGELL)

1.ª part

2.ª part

3.ª part

D. C.

Aquest ball s'acostuma ballar al punt de les dotze del mitg-dia. Acut tot-hom a la plaça, s'omplen de gom a gom les balconades, se galeja ab trets, desde'ls balcons tiren atmetlles y confits als balladors, y tot s'anima.

Pera ballar-lo's coloquen tots els balladors y balladores formant rodona, sense tenir-se de les mans.

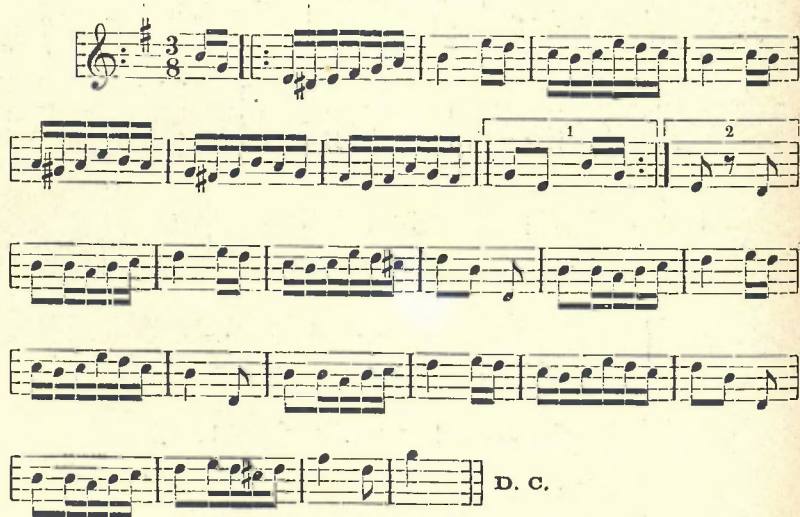
Surt la primera parella y bailen la primera part donant-se la

mà y voltant dintre de la rodona; a la segona part fan risto y se deixen de les mans, el ballador se'n va al mitg de la roda y allí segueix ballant sense moure-s del mitg, més girant-se sempre de cara a la balladora. Aquesta, ab les dues mans, s'alça una mica la faldilla y va voltant la rodona durant la segona part. A la tercera, la balladora balla de recules, això es, anant voltant la rodona en direcció contraria, però sense girar-se. El ballador, desde'l mitg, va girant-se també al revés, sempre de cara a la balladora.

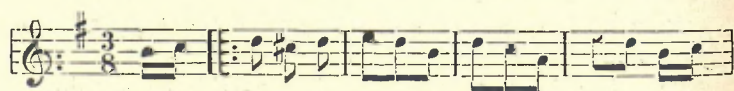
Acabades les tres parts, sen van al seu lloc els balladors, y surt la segona parella, que fa lo mateix, y aixís van seguint fins que han ballat totes.

Quan han ballat totes les parelles, s'agafen tots de les mans y fan com una bolangera, tocant se la mateixa música ab aire un xic més viu.

ALTRA TONADA DEL BALL CERDÀ A LA SEU

BALL CERDÀ ANTIC

VICENS BOSCH, PBRE.
Delegat a Talarn

CRONICA DEL CENTRE

OCTUBRE DE 1906

SESSIÓ INAUGURAL. — Represes les tasques després de les vacances d'estiu, el dia 22 tingué lloc la sessió d'obertura del present curs, en la qual el Secretari sortint, D. Eduard Vidal, llegí una ben escrita memoria ressenyant els treballs efectuats durant l'any transcorregut y se demostrà l'activitat sempre creixent de la vida corporativa de la nostra societat. Acte seguit el senyor President, D. César A. Torras, donà lectura al discurs reglamentari, disertació molt interessant sobre l'excursionisme, considerant-lo com a poderós auxiliar pera l'investigació científica en nostra terra, caràcter ben diferent de l'esperit que informa a les societats purament alpinistes que tant desenrotllament han adquirit a l'extranger.

Abdós treballs, que foren molt aplaudits per la nombrosa concurrència que assistí a l'esmentat acte, se publicaran en fascicle apart y serà repartit a tots els socis.

NOTES FOLK-LÒRIQUES D'ALGUER. — Trobant-se accidentalment en aquesta ciutat D. Antoni Ciuffo, que portava la representació d'Alguer en el Congrés de la Llengua Catalana, el dia 18 ens donà a conèixer unes curioses notes folk-lòriques molt ben descrites y que complagueren a quants tingueren el gust d'escollar-les, per referir-se a la germana comarca d'Alguer, aon se conserva encara l'esperit català malgrat les centuries de dominació estrangera y les convulsions polítiques per que ha passat tant bell país.

IMPRESSIONS D'UN VIATGE A PORTUGAL. — El primer torn de conferencies ilustrades ab projeccions fotogràfiques del present curs ha anat a càrrec del benvolgut consoci D. Lluís Llagostera, ressenyant-nos el viatge que féu

l'any passat a Portugal ab motiu d'assistir al Congrés Mèdic que all  se celebrava y al qual concorregu  com a delegat en companyia d'altres doctors catalans, rebent repetides mostres de simpatia envers la regió que representaven. El senyor Llagostera'ns descrigu  ab minuciositat de detalls tant les notes ciutadanes com les artístiques y belleses naturals, all  molt abundoses, que m s impressionaren el seu caràcter observador, servint de complement a la ressenya una triada colecció de clixés que acrediten el bon gust de que està possehit l'ilustrat conferenciant.

QÜESTIONS DE SINT XIS CATALANA. — Aquesta notable disertació fou feta'l dia 31 pel seu autor l'ent s gramàtic D. Pompeu Fabra, aprofitant sa curta estada en aquesta ciutat, pu x les seves particulars ocupacions fa temps que'l tenen allunyat de sa estimada Barcelona. Tractant-se d'una autoritat com es el senyor Fabra en aquestes materies, es inútil afegir que l'assist cia, a m s de nombrosa, fou escullida, sortint molt complaguda de semblant acte.

EXCURSIONS

Ab motiu de celebrar-se en nostra ciutat durant el passat més d'Octubre'l primer Congrés de la Llengua Catalana, s'organisaren algunes excursions a diferents indrets de Catalunya, havent anat a càrrec del CENTRE les de Vilanova 'y Poblet, vengent se sumament concorregudes, especialment la darrera, de la que'n quedaren molt satisfets els que no havien encara tingut ocasió de visitar tant notables ruines.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.